ВИДАННЕ
Союза Визволення України

Самостійна Україна

Р. У. П.

Вецляр 1917 р.

з друкарні С. В. У.

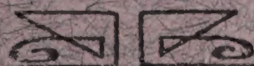

М. Решетило

В И Д А Н Н Є

СОЮЗА ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ

САМОСТІЙНА

УКРАЇНА

Р. У. П.

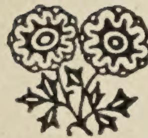

ВЕЦЛЯР.

1917.

З друкарні „Союза визволення України“
— у вецлярському таборі. —

I.

Кінець XIX віку визначив ся з'явищами, що характеризують новий зворот в історії людскости. Сї з'явища сьвідчать за те, що пятий акт великої історичної траґедії, званої „боротьбою націй“, вже почав ся і закінченнє наближаєть ся. Ті з'явища—се уоружені повстання зневолених націй проти націй-гнобителїв. На наших очах відбули ся крівамі повстання Вірмен, Кретян-Греків, Кубанцїв і нарештї Боерів. Коли ще поглянути на тую більше чи меньше гостру боротьбу—у її перших фазах—яку провадять зрабовані народи Австрії, Росії, та Туреччини проти націй-панів, на той смертельний антаґонїзм, який істнує поміж Нїмцями й Французами, Анґлїчанами й Росіянами, коли зважити, яку страшну масу реґулярного війська утримують ворожі поміж себе нації, то стане зовсїм очевидним, що всесвітове національне питаннє вже зовсїм достигло, хоч і далеко стоїть від необхідного, дїйсного та справедливого розвязання. Проте шлях до розвязання єдино можливий, певний і хосенний показали нації, що вже повстали проти чужого панування, у якій-би формі полїтичного верховенства воно нї виявляло ся, і сей шлях єсть противний Гаагській конференції.

Ми визнаємо, що наш нарід теж перебуває у становищі зрабованої нації.

Отже коли справедливо, що кожна нація з огляду на межинародні відносини хоче вилитись у форму незалежної, самостійної держави; коли справедливо, що тільки держава одноплемінного національного змісту може дати своїм членам нічим необмежовану змогу всестороннього розвитку духового і осягнення найліпшого матеряльного гаразду; коли справедливо, що пишний розцвіт індивідуальности можливий тільки в державі, для якої плеканнє індивідуальности єсть метою,—тоді стане зовсім зрозумілим, що державна самостійність єсть головна умова істновання нації, а державна незалежність єсть національним ідеалом в сфері межинаціональних відносин.

Отже виникає питаннє, чи визволеннє національне можливе для нас?

Пятий акт драми ще не наступив для нашої нації: вона переживає ще й досі довгий і важкий антракт у своїй історії: за коном щось дієть ся, йде якась пильна праця, від часу до часу грюкотить грім, але завіса ще не підняла ся. Антракт власне починаєть ся з 1654 року, коли українська республика злучила ся з московською монархією політичною унією. З того часу українська нація політично й культурно помалу завмирає, старі форми життя зникають, республиканська сво-

бода нівечить ся, нація знесилюєть ся, гине, але потім знов відроджуєть ся, з під попелу старовини виника ідея нової України, ідея, що має перетворитись у плоть і кров, прибрати конкретні форми.

З часу Переяславської констітуції минуло сьогодні 247 років, незабаром Росія справлятиме 250-літній ювилей сеї події.

Коли доводить ся нам іти на свої збори під допитливими поглядами цілої фаланґи правительственних шпіонів, коли Українцеви не вільно признаватись до своєї національности, і коли любити вітчину рівнозначно, що бути державним зрадником, тоді зовсім до речи виникає повне обурення питаннє, яким правом российське царське правительство поводить ся з нами на нашій власній територіі, наче з своїми рабами? Яким правом відносно нас, тубольців своєї країни, видано закон з 17. мая 1876 року, що засуджує нашу національність на смерть? На підставі якого права на всіх урядах нашої країни урядовцями призначено виключно Росіян (Москалїв) або змоскалїзованих ренегатів? На грунті якого права з наших дітей готують по школах заклятих ворогів і ненависників нашому народови? Через що навіть у церкві панує мова наших гнобителів? Яким правом правительство российське здерті з нас гроші витрачає на користь российської нації, плекаючи й підтримуючи її науку,

літературу, промисловість і т. д? І нарешті найголовнійше, чи має право царське правительство взагалі видавати для нас закони, універсали та адміністраційні засади?

Чи становище царського правительства відносно нас єсть становище права чи тільки сили, насилля? Відомо гаразд, що ми власновільно прийшли до політичної унії з московською державою і заступником її—царським правительством. Ся власновільність, на думку наших неприхильників, забороняє нам нарікати на несправедливість того, що нам діється, бо ми ніби самі того хотіли, самі обрали собі те правительство. Се твердженнє примушує нас розглянути природу й характер угоди з 1654 року.

Держава наших предків злучила ся з московською державою „як рівний з рівним" і як „вільний з вільним", каже тогочасна формула, се-б то, дві окремі держави, цілком незалежні одна від другої що-до свого внутрішнього устрою, схотіли зєднати ся для осягнення певних межинародних цілей.

Виникає питаннє, чи по злуці сих двох держав обидві вони зникли, а намісць їх почала істнувати третя держава, наступниця тих двох? Чи, навпаки, не дивлячись на злуку, обидві держави істнують поруч себе? І коли так, то який вплив мала злука на обидві держави з погляду межинародного права? Сучасна

наука межинаціонального права вчить, що держава може бути як простою, так і складною. Вона каже, що дві або кілька держав можуть стати між собою до злуки і сформувати „спілку держав“ (Staatenbund). Спілка держав—се така форма злучення, при якій шанованнє і підляганнє спільним інстітуціям не тільки не виключає внутрішньої і надвірної самостійности злучених держав, але навпаки оберіганнє теї самостійности стає метою злучених держав. Держави—члени спілки зберігають право межинародних зносин поруч із заступництвом цілої спілки. Усї вони мають право поокремо завязувати конвенції та посилати послів, аби тільки їх межинародні зносини не мали на метї шкодити інтересам цілої спілки або окремих членів. Така спілка цїлком можлива не тільки поміж державами, що мають однакий полїтичний устрій, але й з ріжними формами державного устрою, і не перестає істнувати навіть тоді, коли в однїй з держав зміняєть ся форма правлїння, або вимирає пануюча династія. Сим особливо „спілка держав“ відріжняєть ся від так званої „реальної унії держав“, яка може істнувати тільки поміж монархічними державами і раз-у-раз може перекоротити своє істнуваннє, аби вимерла династія. Спілка держав виникає із взаїмної згоди держав, що стають до спілки. Зразком „спілки держав“ можуть бути: Північно-американські Злучені Держави, Швай-

царська Спілка і найбільше Германська Спілка.

Якже злучила ся держава московська з державою українською? Шляхом погодження, а погодженнє те вилило ся у формі т. зв. „переяславських статей“.

Переяславський контракт так формулував взаїмні і обопільні відносини держав (наводимо головнїйші пункти, надаючи їм характер сучасних висловів):

1) Власть законодатна і адмінїстраційна належить ся гетьманському правительству без участи і втручання царського правительства.

2) Українська держава має своє окреме самостійне військо.

4) Субєкт неукраїнської національности не може бути на уряді в державі українській. Виїмок становлять контрольні урядники, що доглядають певність збирання данини на користь московського царя.

6) Українська держава має право обирати собі главу держави по власній уподобі, лише сповіщаючи царське правительство про своє обраннє.

13) Незломність стародавнїх прав, як свіцьких так і духовних осіб, і не втручаннє царського правительства у внутрішнє життє української републики.

14) Право гетьманського правительства вільних межинародних зносин з чужинними державами.

Аналїзуючи сї постанови Переяславської конституції, приходимо до висновку, що в ній суть усї ті прикмети, які характерізують „спілку держав“. Таким чином, головнійший закид, який роблять нам наші суперечники, пильнуючи довести нам безвиглядність наших стремлїнь, закид, нїби ми нїколи не складали держави і через те не маємо під собою історичної підстави,— є тільки випливом неуцтва й незнання анї історії, анї права. Через увес час свого історичного істнування нація наша з найбільшими зусиллями пильнує вилитись у форму держави самостійної і незалежної. Коли навіть поминути удїльні часи, де окремі галузї нашої нації складали окремі держави, то перед нами виникає і литовсько-руське князївство, де генїй нашого народу був культурним фактором, і найголовнійше галицько-руське королївство, спробунок злучити до купи усї галузї, усї гільки нашого народу ув однїй суцїльнїй державі, спробунок, повторений далеко пізнійше Богданом Хмельницьким і ще раз—Іваном Мазепою.

Таким чином українська держава в тій формі, у якій вона сформована і уконституована Хмельницьким, є справдї державою з погляду межинаціонального права. Суперечники наші ще закидають нам і те, що українська респу-

блика, сформована Переяславською умовою, не була самостійною державою, бо платила „данину“ царському правительству. Коли й так, то все-ж навіть з їх погляду українська республика була напів незалежною державою на зразок Болгарії, колись Сербії та інших балканських держав. Але півнезалежні держави відзначають ся тим, що не мають права межинародніх зносин з надвірнього боку: тим часом Переяславська конституція надавала се право українській державі. Якже проте розуміти ту „данину“, що платила українська республика московській монархії. Годї розвязати се питаннє з погляду сучасної науки межинароднього права, бо вона не знає і не уявляє собі такої держави, яка-б, маючи атрибути самостійної, платила „данину“, як з другого боку не може припустити, щоб півнезалежна держава користувалась правом засилати послів. Се дасть ся пояснити тільки тоді, коли згідно з текстом конституції ми приймемо, що „данина“ давала ся не державі московській, а цареви московському, яко протекторови особливого роду, бо держава українська від спілки з московською виразно бажала тільки „протекції“, а не підданства. З сього погляду та „данина“ має значіннє вкладки до спільної скарбниці, призначеної для межинародних зносин спільної ваги. Такий характер стверджуєть ся ще й тим, що українська держава не була завойована московською монархією, або придбана

дипльоматичним шляхом, як Польща, а злучаючись з московською монархією, не поступила ся ані одним з своїх державних або республиканських прав, і устрій московської монархії для української держави був зовсім байдужний. Переяславська конституція була стверджена обома контрагентами: народом українським і царем московським на вічні часи. Московські царі чи імператори не виповнили своїх обовязків по конституції 1654 року і поводять ся нині з нами так, наче Переяславська конституція ніколи й не істнувала. Вони чинять з нами так, наче наша нація зрекла ся своїх державних прав, віддала ся на ласку російським імператорам і згодила ся поділити однакову долю з Росіянами, що самі обрали собі царів. Але наш нарід ні сам, ні через своє правительство ніколи не давав такої згоди і ніколи не зрікав ся прав, що належать ся йому по Переяславській конституції. Через те Переяславська умова єсть обовязкова для обох контрагентів: монархії московської і республики української на підставі засади, що ніяка умова не може бути знищена або змінена однобічньою волею одного контрагента без виразно висловленої згоди другого. Через те *„Единая недѣлимая Россія“* для нас не істнує! Для нас обовязкова тільки держава московська, і всеросийський імператор має для нас меньш ваги ніж московський цар. Так каже право! Та в дійсности ніякої ваги

не має Переяславська конституція, всеросийські імператори суть наші необмежені пани, а Переяславська конституція тільки „історичним актом“ та й годі. Якже з погляду права віднестись до такого знущання над правом? Коли один з контрагентів, каже право, пореступив контракт, то другому контрагентови лишаєть ся на вибір: або вимагати від свого контрагента виконання контракту у тому розмірі й напрямку, у якому він був прийнятий обома їми, або узнавши контракт зломаним у всїх його частинах, зірвати усякі зносини з контрагентом.

І тоді вже єсть пановаинє сили, але не вплив права.

Наші суперечники можуть відповісти нам, що хоч справдї контракт був повернений у нївець насиллями, облудою й підступом одного з контрагентів, але другий контрагент вже згубив не тільки право роспоряджати ся своєю долею, але навіть право протестувати, бо своїм довговіковим мовчаннєм він освятив неправні вчинки, і те, що було придбане кривдою, на підставі задавнення зробило ся правним. Через те вже пізно відшукувати колишнї права.

Але в тім розмiркованню не має анї крихітки правди. Перше: не може бути придбане на підставі задавнення те, що захоплене грабівницьким або злодїяцьким шляхом. Друге: розуміннє про задавненнє не може відноситись до зневолення свободи. Задавненнє може мати

вагу тільки в правних відносинах, але не в безправних, а такі відносини московської монархії до української республики. У межинаціональних відносинах задавненнє може мати місце тільки відносно тих націй, що вже вимирають, що вже не мають життєвої сили, бо доки нація живе, доки відчуває себе живою і сильною, доти нема місця для задавнення. Але мимо того розмова про задавненнє не може грати ніякої ролї, бо наш нарід своїми повсякчасними протестами проти панування Москви (Дорошенко, Мазепа, Кирило-Методієвське брацтво, Шевченко, селянські повстання 80-х років і т. д.) перервав течію задавнення, давши напрям розвязати суперечку про обовязковість Переяславської конституції тим способом, який може уважатись єдино дійсним і серйозним, се-б то, силою. Та навіть колиб ми не бачили у нашій історії безупинних протестів, то й тодї наше власне істнуваннє єсть протест проти насилля не тільки над нами, але й над нашими предками, воно перериває течію задавнення, воно накладає на нас обовязок розбити пута рабства, щоб—спадкоємці Богдана Хмельницького—ми по праву могли користуватись нашою спадщиною!

II

Але коли ми маємо досить правних підстав для повернення Переяславської конституції

і визволення зрабованої волї, то чи так стоїть питаннє про фізичні і матеріяльні засоби для осягнення нашої мети?

Наші суперечники кажуть, що логіка подій, напрям і течія життя з непереможною силою пруть до повного вимирання, до повного винародовлення нашої нації.

Над нами висить чорний стяг, а на йому написано:

„Смерть полїтична, стерть національна, смерть культурна для української нації?“

Се не є самі слова: зміст їм відповідає.

Коли в української держави відібрано право бути державою, то поодинокі члени колишньої республики позбули ся усїх елєментарних полїтичних прав людини. Колишнїй український республиканець має меньше прав нїж нинїшнїй найостатнїйший московський наймит. Правительство чужинців роспоряджаєть ся на територ ії колишньої української республики наче в завойованій свіжо країнї! висмоктує останї сили, висмикує лїпших борців, здирає остатнїй гріш з бідного народу. Урядовці з чужинців обсїли Україну і зневажають той люд, на кошт якого годують ся. Непокірливі тубольці погорджують ся невимовно, а небезпечні з них засилаються на Сибір. Законами российської імперії зневажаєть ся право совісти, погорджуєть ся право свободи особистої, ганьбить ся навіть недоторканість тїла. Колишнїй протектор української

республики перемінив ся нині на правного тирана, якому належить ся необмежоване право над життєм і смертю кожного з Українців. Царський Закон з 17 мая 1876 року наложив заборону на саму мову спадкоємців Переяславської констітуції і вона вигнана з школи й суду, церкви й адміністрації. Потомство Павлюка, Косинського, Хмельницького й Мазепи вже збавлене права мати свою літературу, свою пресу: йому загадано навіть у сфері духовій працювати на свого пана. Таким чином українська нація платить „данину“ не тільки матеріяльними добрами, але навіть психіку та інтелєкт її експльоатують на користь чужинців. І не тільки панує над Україною цар-чужинець, але й сам Бог зробив ся чужинцем і не вміє української мови. Просвіта занедбана, культура знівечена і темрява панує скрізь по Україні. І через 247 років па Переяславській конституції „вільний і рівний“ Українець відграє ще гіршу ролю ніж калишній ілот, бо в ілота не вимагали принаймнії інтелєктуальної „данини“, бо від ілота не вимагали любови й прихильности до своїх гнобителів, бо ілот розумів свій гніт, Українець же тільки: відчуває його. Така то є логіка подій і такі її наслідки. І от посеред таких лихих обставин ми зійшли ся до купи, ми згромадили ся ув одну сімю, перейняті великим болем та жалем до тих страджань, що вщерть наповнили народню душу і—хай навпаки логіці

подій ми виписали на свому прапорі: **„Одна, єдина, нероздільна, вільна, самостійна Україна від гір карпатських аж по кавказькі.“**

Чи не захоплюємось ми?!

Чи не есть сей ідеал наш однією з тих пишних, святих ілюзій, якими живе людськість, на які сподіваеть ся, та які розпливають ся зараз, скоро схочеш їх здійснити?

Може наша пристрасна любов до України підказала нам думку безглуздну, безпідставну?

І чи можемо ми надіятись на симпатії широкого суспільства українського?

І, головне, чи здійсненнє сього бажання буде хосенне для нашої нації?

Здебільшого, яко головний аргумент проти нашого права на національне інстуваннє, проти нашого права на самостійність державну — виставлять те, що ми не маємо історичної традиції, не маємо минулого. На сьому аргументі не спинятимемось через те, що помилковість його вже доведена нами попереду, теж і через те, що відсутність державно-історичної минувшини не може мати ніякого значіння для дужої, бадьорої нації, що відчула свою силу і хоче скористуватись своїм „правом сильного“. Для нас далеко важнійший другий аргумент—се закид, що нація наша безсильна, некультурна й інертна. Хиба може, кажуть нам, темна незорґанізована, розбита маса, неодушевлена ніякою ідеєю—творить історію при сучасних обставинах

життя? Хиба тая маса відчуває національний або політичний гніт? Горстка божевільних може тільки смішити, але не викликати сімпатій навіть поміж інтеліґенцією, бо ціла українська інтеліґенція охоче без протесту йде шляхом винародовлення, а за нею й культурнійші одиниці з народу. Тай врешті, хиба українська національність не є тільки ріжноманітністю російської? Коли-б навіть було доведено, що ми тільки ріжноманітність російської нації, то й тоді нелюдські відносини Росіян до нас освячують нашу до їх ненависть і наше моральне право убити насильника, оборонюючись від насилля. Кров, коли вона пролита братньою рукою, ще дужче благає о помсту, бо то брата кров! Нехай вчені розшукають, хто був кому родичем,—ображене чуттє нації і кривда цілого народу гидують визнати моральні звязки з російською нацією! Через те ми можемо обсуджувати тільки засоби і способи боротьби.

І так ми некультуні. Се безперечно правда: наша нація некультурна. Власне, культурність її есть історична, бо вона замерла на тім ступіню, на якім вона була ще у XVII ст. Се правда, що нація наша в загальній культурности з часу конституції 1654 р. поступила дуже мало наперед, а з багатьох поглядів вона мусїла вернутись до нижчих форм життя, як політичного, так і соціяльного. Усї ті релїгійно-культурні рухи, що були наслїдком високої освічености й хвилюва-

ли наше суспільство у XVII віцї, обіцяли статись джерелом не тільки свободи совісти, але й свободи полїтичної. Усї ті рухи були задавлені силоміць, були знївечені навіть елєментарні полїтичні права, як право особистої свободи (панщина), і нація кинена у безодню темряви. Тодї була вбита стародавня культурність української нації, культурність так інтензивна, що кількома своїми промінями вона змогла покликати до життя і могутности націю нинїшних наших господарів.

Еге! Нинї наші маси некультурні, але в самім фактї нашої некультурности знаходимо ми найлїпший, наймогутнїйший, найінтензівнїйший аргумент і підставу до того, щоб полїтичне визволенє нашої нації поставити своїм ідеалом! Бо хиба можливий для нашої нації поступ і освіта доти, доки нація не матиме права розпоряджатись собою і доки темрява єсть спосіб держати нашу націю у неволї!? Доки ми не здобудемо собі полїтичних і державних прав, доти ми не матимемо змоги уладнати стан річей у себе дома до нашої вподоби, бо інтерес наших господарів єсть цїлком супротилежний нашим інтересам, бо росплющеннє очей у рабів єсть небезпечне для панів. Сю останню задачу мусить узяти на себе національна інтелїґенція. Се її право і її обовязок.

А в історії української нації інтелїґенція її раз-у-раз грала ганебну й соромицьку ролю.

зраджувала, ворохобила, інтригувала, але ніколи не служила свому народови, ніколи не уважала своїх інтересів в інтересах цілої нації, ніколи не хотіла добачати спільности тих інтересів. На очах історії сильна, освічена і культурна інтеліґенція України прийняла в XVI і XVII віках польську національність, і усї оті Четвертинські, Чорторийські, Вишневецькі та Тишкевичі—плоть від плоті нашої і кість від костей наших. Тоді сильним і могутнім замахом український нарід породив нову інтеліґенцію. Ця друга прийняла російську національність протягом XVIII і XIX в. і всї оті Безбородьки, Прокоповичі, Яворські, Прощинські, усї оті Гоголї, Гнїдичі, Потапенки, Короленки—і „їм же нїсть числа“—усї вони наша кров. Нарід знову лишить ся без інтеліґенції, інтеліґенція покинула його в найгірші, найтяжчі часи його істнования. Чи можемо зрівняти війну, пошесть навіть із отсим масовим відступництвом інтеліґенції? І війна і пошестї—вони косять без розбору і вчених і темних, бідних і богатих, відступництво забрало цвіти нації—найкультурнїщу її верству.

Се були такі дві страти, що годї знайти їм рівні в історії якої-небудь іншої нації. Але український нарід здобув у собі досить сили, щоб навіть посеред найгірших обставин полїтичних, економічних та національних витворити собі нову третю інтеліґенцію. Еволю-

ція українського інтеліґента третьої формації ще не покінчила ся, але характеристична його прикмета служеннє свому власному народови відбила ся в ньому з повною силою. Отже коли третя інтеліґенція має органічні звязки з українською нацією, коли вона є заступником українського народу, єдино свідомою частиною української нації, то стерно національного корабля належить їй. Годі через те казати, ніби маса українського суспільства не має нічого спільного з остатньою формацією своєї інтеліґенції—українська інтеліґенція є само суспільство у мініятурі, стремлїння суспільства—се стремлїння інтеліґенції, пориви інтеліґенції—се пориви й симпатії цілого суспільства.

А коли так, то ми стаємо око в око з питаннєм: „Коли українська інтеліґенція є, коли вона заступник суспільства, коли вона бореть ся, то чому ми не чуємо про сю боротьбу, не бачимо наслїдків її і навіть нічого не відаємо й про те, за що власне бореть ся нова інтеліґенція?“

Годі ось тут докладно відповісти на всї оті питання. Одно можна сказати, що первозвістника сучасного полїтичного українства—Шевченка не зрозуміло анї його власне поколїннє, анї поблизькі до нього. Коли Шевченко своїми стражданнями й смертю освятив шлях боротьби за волю полїтичну, національну та економічну українського народу, то по-

близькі до нього покоління з так званого українофільського табору на своїм прапорі написали: „Робім так, щоб ніхто, нігде не бачив нашої роботи!“ Сї покоління „білих горлиць“ своїм псевдо-патріотизмом деморалїзували цїле українське суспільство в протязї півстолїття. Налякані стражданнями Шевченка, а почасти й прикростями, яких зазнали його товариші, сї покоління виплекали цїлий культ страхополохства, виробили цїлу релїґію лояльности, сї покоління своїм нечуваним сервілїзмом своєю безідейністю, своєю незвичайною інертністю відіпхнули від себе цїлий ряд рухів молодїжі, що стояла на українсько-національному ґрунтї. Сї покоління зробили український рух чимсь ганебним, чимсь смішним, чимсь обскурантним! Сї покоління надали українофільству характер недоношеної розумом етноґрафічної теорії. Сї покоління самі найліпше назвали себе українофілами, себто людьми, що симпатизують Українї. Вони не хотїли навіть звати себе Українцями. Тактика й полїтика українофілів довела до того, що цїла молода Україна з відразою від них одсахнула ся, симпатій же старої України вони не змогли собі приєднати. Таким чином українофіли лишили ся без потомства, і сучасна молода Україна уважає себе безпосереднїм спадкоємцем Шевченка, а її традиції йдуть до Мазепи, Хмельницького та короля Данила, минаючи

українофілів. Між молодою Україною й українофілами не має ніяких звязків—крім однієї страшної й фатальної звязі—своєю кровю заплатити за помилки попередників.

Часи вишиваних сорочек, свити та горілки минули і ніколи вже не вернуть ся. Третя Українська інтелїґенція стає до боротьби за свій нарід, до боротьби крівавої і безпощадної. Вона вірить у сили свої і національні, і вона виповнить свій обовязок. Вона виписує на своєму прапорі сї слова: **„Одна, єдина, нероздільна, вільна, самостійна Україна від Карпатів аж по Кавказ.“** Вона віддає себе на служеннє сьому великому ідеалови і доки хоч на однім клапті української території пануватиме чужинець, доти українська інтелїґенція не покладе оружія, доти всї поколїння Українців йтимуть на війну. Війна провадитиметь ся усїма засобами, і боротьба культурна уважаєть ся также відповідною, як і боротьба фізичною силою. Потреба боротьби випливає з факту нашого національного істновання. Нехай наша історія сумна й невідрадна, нехай ми некультурні, нехай наші маси темні, подурені, ми все-ж істнуємо і хочемо далї істнувати. І не тільки істнувати як живі істоти, ми хочемо жити як люди, як громадяне, як члени вільної нації. Нас богато—цїлих 30 мілїонів. Нам належить ся будуччина, бо зовсїм не можливо, щоб $1/30$ частина усієї людности,

цїла велика нація могла зникнути, могла бути задушеною, коли вона спроможна воювати з цїлим світом! Ми істнуєм, ми відчуваєм своє істнуваннє і своє індівідуальне національне „я“. Наша нація у своєму історичному часто була не солїдарною поміж окремими своїми частинами, але нинї увесь цвіт української нації по всїх частинах України живе однїєю думкою, однїєю мрією, однїєю надією: „Одна, єдина, нероздільна, вільна, самостійна Україна від Карпатів аж по Кавказ“. Нинї ми всї солїдарні, бо зрозуміли, через що були в нас і Берестечки і Полтава. Ми відродили ся з грунту наскрізь напоєного кровю наших предків, що лягли в боротьбі за волю України, ми виссали з молоком наших матїрок стародавню любов нашої нації до вітчини і її свободи і ненависть до насилля над нами. Як не можна спинити річку, що зламавши кригу на веснї бурхливо несеть ся до моря, так не можна спинити нації, що лама свої кайдани, прокинувшись до життя. Наша нація ступила на новий шлях життя, а ми мусимо стати на її чолї, щоб вести до здійснення великого ідеалу. Але ми мусимо памятати, що ми тільки оповіщуємо його силу, ми тільки його післанції. Сей великий—увесь нарід український.

Але як партія бойова, партія, що виросла на грунтї історії і єсть партією практичної діяльности, ми зобовязані вказати ту найближ-

шу мету, яку ми маємо на оці. Ся мета—поверненнє нам прав, визначених Переяславською констітуцією 1654 року з розширеннєм її впливу на цілу територію українського народу в Росії. Ми виголошуємо, що ми візьмемо силою те, що нам належить ся по праву, але віднято в нас теж силою. Наша нація довго нездужала, але нині вже стає до боротьби. Вона добуде собі повну свободу і перший ступінь до неї: Переяславська конституція.

Ми розуміємо, що боротьба буде люта й довга, що ворог безпощадний і дужий. Але ми розуміємо й те, що се вже остатня боротьба, що потім вже ніколи не настане слушний час до нової боротьби. Ніч була довга, але ранок наблизив ся і ми не попустимо, щоб проміння свободи усіх націй заблищало на наших рабських кайданах: ми розібємо їх до схід сонця свободи! Ми в остатнє виходимо на історичну арену, і або поборемо, або вмремо... Ми не хочемо довше бути євнухами, не хочемо довше зносити пановашнє чужинців, не хочемо більше зневаги на своїй землі. Нас горстка, але ми сильні нашою любовю до України! Сини України! ми, як той Антей, доторкаючись до землї наберемось усе більшої сили й завзяття. Нас мало, але голос наш лунатиме скрізь по Україні і кожен, в кого ще не спідлене серце, озветь ся до нас, а в кого спідлене, до того ми самі озвемось!

Нехай страхополохи та відступники йдуть, як і йшли, до табору наших ворогів, їм не місце поміж нами і ми проголошуємо їх ворогами вітчини.

Усі, хто на цілій Україні не за нас, ті проти нас. Україна для Українців, і доки хоч один ворог чужинець лишить ся на нашій території, ми не маємо права покласти оружія. І памятаймо, що слава і побіда—се доля борців за народню справу. Вперед! і нехай кожен з нас памятає, що коли він борець ся за нарід, то мусить дбати за ввесь нарід, щоб цілий нарід не згинув через його необачність.

Вперед! бо нам ні на кого надїятись і нічого озиратись назад!

Від видавців.

Кожен з інтересом прочитає сю „промову,“ ми певні в тому; але так само певні, що сливе ніхто не згодить ся з арґументацією бесідника, а вже напевне всї нові читачі запитають: чому власне сю бесїду за наше безпеечне право на самостійність друкуєте тепер?

Так, „мова“ полїтиків міняєть ся, вона мусить бути пристосована до обставин часу і взаїмовідносин полїтичних сил; не сміє у чесних, серьозних і далекосяглих полїтиків міняти ся лиш суть того, що вони відстоюють, за що борють ся!

Ми, видавцї, так колись говорили. Ви чуєте від нас тепер иншу мову, але все-ж про те саме, про **самостійну Україну**, про що говорили ми й тодї—15-20 років назад!

Видаємо власне сю книжечку тепер для того, щоб раз на завше збити дурні й нечесні пльотки, які розпускають наші московські й польські вороги, покликаючись при тім на „цїлком певні“ „ябеди“ наших таки українських полїтичних недоумків та потурнаків, наче-б до війни ми нїколи про самостійність не думали.

Починаючи від московських чорних кроків, що вже третє столїтте захланно й невпин-

но „довбуть ребра й точуть кров“ зі знесиленої нещасної України, кінчаючи на новоспечених червоних „патревотах сваєво атєчества“: Алєксінських, Бурцевих, Плєханових і їм же ність числа... всї в один голос крячуть:

„Нє било, нєт і нє будєт нікакой України! А „Самостійну Україну“ вигадали Австріяки та Німції, закупили на се кількох безчесних зрадників з посеред еміґрантів, які, як самозванції, не мають права говорити за український народ. А український нарід свято держить ся „вєлїкай недєлїмай Рассєї,“ про що свідчать такі відомі й популярні на Україні люде... як Юркевич, Донцов, Левинський і К⁰.!

І хоч наші присяжні свідки говорять ще й дещо инше, ніж то їм підсовують чорні й червоні московські їх приятелї, але вони покірно мовчать про суть справи. Вони не пробують навіть скритикувати річево полїтичну діяльність „Союза визволення України,“ а лиш захлистують ся з радости та щастя, що чесне імя „Союза визволення України“ волочать по багнї на підставі їх „ябед“ вороги українського народу.

Війна поставила українську справу як міжнародну, полїтичну. „Союз визволення України“ зробив усе, що було в його слабих силах, щоб змусити всї правительства воюючих держав признати розвязаннє української справи основним питаннєм найближчої між-

народної політики. Се зрозуміли всї московські політики. Лиш для наших політичних недоумків справа ця лишила ся книгою за семи печатками. Вони, справжнї ученики високої московської та польської політики, спромогли ся в сей великий, історичний момент, коли ми підняли стяг Мазепи, піти слїдами Кочубея лиш в мізерній формі. Бо коли той писав свій донос бодай впрост до царя, то сї задовольняють ся тим, що їх ябеди благосклонно передрукує Плєханов або Меньшіков.

Вже Мілюков і Струве, які звикли до европейських форм, встидають ся використувати це сміття. Вони точнїсенько так само, як Меньшіков або Плєханов, як Савенко або князь Крапоткін, умлївають зі злости й ненависти від успіхів політичної дїялности „Союза визволення України," яка прямує до полїтичної самостійности України. Це зрозуміти нам легко. Всї-ж вони—далекосяглі політики, всї вони патріоти „вєлїкай, нєдєлїмай" і тому добре знають, що ґрунт величі їх „вєлїкай" спочиває на тім, чи удасть ся й далї удержати в кайданах Україну. Але Мілюков мудріщий політик і розуміє, що такими „средствами," як ябеди та наклепи, цїлої біди не знищиш і він пускаєть ся на переговори з деякими українцями про автономію України в межах „нєдєлїмай," бо знає, що його чорні й червоні спілки в поборюванні українського

руху зроблять і без нього все, щоб ошельмувати український самостійницький рух на підставі „ябед“ Юркевича і K^0, на підставі кличів за „благо всєго міра, за общеє дєло“ і т. далї.

І серед наших людей єсть чимало таких, що не розуміють дїяльности Союза визволення України, що вірять безсоромним наклепам. Вірять ще й тому, що Союз визволення України не відповідає нїчого на „ябеди“ і очорнювання.

„Союз визволення України“ мовчить не тому, що він не може себе виправдати, а тому, що він не має в чім виправдувати ся. По війнї потягне він до громадського суду тих, хто його шельмує тепер, і певен, що громадський суд ошельмує наших нїкчемних Кочубеїв. Час війни—час дїла, а не судів, і дїло, вже зроблене „Союзом визволення України“, само говорить за себе. Не всї його бачать ще вповнї, але не за горами вже час, коли „Союз визволення України“ зможе виступити перед українським громадянством з повним звідомленнєм про свою дїяльність.

А поки що тим, хто уміє полїтично думати, подаємо під розвагу ось що:

„Союз визволення України“ є безпосереднім продовженєм полїтичної дїяльности нашої першої справжньої полїтичної партії—„Революцїйної Української Партії“ (Р. У. П.).

Історія Р. У. П. не могла бути ще досї написана, бо ми, що колись складали збірне тїло партії, ще живі, з нас багато жиє і тепер „в пределах досяґаємости". Тому Р. У. П., не дивлячись на всю свою популярність, є загадкою для всїх, хто безпосередно не належав до Р. У. П. Тому для таких людей нового поколїння Українцїв незрозуміла закономірність дїяльности Союза визволення України з його безпартійністю і самостійництвом.

Хто знайомий з всїма виданями Р. У. П., потвердить сї головні тези:

1. Р. У. П., почавши свою видавничу дїяльність отсею брошурою „Самостійна Україна", в усїх своїх дальших численних виданнях нї одним словом не згадує про се своє основне гасло.

2. Загальні радикально-демократичні погляди Р. У. П., що характеризують перші роки дїяльности Р. У. П., дістають все більшу і більшу примішку соціялїстичних домагань і протягом 1904-го року цїле видавництво Р. У. П. носить вже цїлковито соціяльдемократичний характер.

3. Сей соціяльдемократизм Р. У. П. ясно зазначуєть ся в світоглядї видань Р. У. П., значно впливає на тактичну дїяльність партії, але не нищить її національного характеру. В аґрарній справі Р. У. П. здоровим інстинктом, реальним розумінем наших аґрарних відносин нї

на хвилину не пішла слїдами московських соціяльдемократів і дуже влучно вела свою селянську ґазету „Селянин“ — першу і свого часу єдину часопись на цїлу хлїборобську Росію.

4. Розкололи Р. У. П. в самім початку 1905-го року тактичні справи: в якій форми мали ми приймати участь в клекотївшій уже революції.

Се найбільш неясний пункт цїлої історії Р. У. П. і тут у кожного з нас, учасників сеї кризи, ріжне толкованнє справи і ледве чи й найобєктивнїйший історик за браком жерел зможе коли вияснити сю траґічну й глибоко цїкаву для нашого національного розвитку подію.

Факт той, що безпартійна по своїй суті **Р. У. П. розколола ся на дві соціяльдемократичні орґанїзації, з яких нї одна не признала своїм гаслом самостійної України.**

А між тим кожний з нас, що підготовляли і брали участь на останнім зїздї Р. У. П. можуть засвідчити, що основним і рішаючим у виборі того чи иньшого делеґата на зїзд, на якім Р. У. П. розколола ся, був власне **пункт самостійности України,** який на зїздї мав (чи не смів) бути включений в проґраму Р. У. П.

Де ж зникло се домаганнє?

Як бачите, воно не зникло! Воно чекало свого слушного часу, і як тільки загреміли гармати, направлені проти узурпаторів української волї й долї, „гурток еміґрантів“ із російської України зараз-же розгорнув стяг **самостійної України.**

Вже в осени 1914-го року „Союз визволення України“, відмежувавшись від полїтично непридатних або непевних елєментів, сконсолїдував ся в ту полїтичну орґанїзацію, яка відома тепер дуже широким масам полонених Українців, як полїтична репрезентація російської України по сей бік боєвої лїнії.

Зі зрозуміння історичної конечности полїтичного виступлення України на поле міжнародної полїтики взяли ми на себе тягар державного представництва недержавного народу. Ми непохитно ідемо сим тернистим шляхом цїлий час світової війни; обороняємо інтереси українського народу, як уміємо і як то позволяють нам наші сили, і робитимемо се доти, доки творчі полїтичні сили нашого народу не покличуть до життя **правно для того уповажнених представників.**

Звідки взяли ся ми, представники неіснуючої ще самостійної України, і чому про се так мало чутно було доси? Чи не є правдою те, що ми називаємо наклепом на „Союз визволення України?“

Нї!

Чи треба кому яснійшого доказу на те, що **самостійна Україна є наше старе гасло**, як той, що **всі чотири члени Президії** Союза визволення України були діяльними членами Революційної Української Партії, перша брошура якої (отсе подана читачеви) носила назву „Самостійна Україна".

Зверх того ще кілька членів „Союза визволення України" належало також до Р. У. П.

І се не припадок, що в „Союзі визволення України" не могли удержати ся з більш-менш відомих еміґрантів ні Д. Донцов, ні М. Залізняк—не могли, бо вони не пройшли Р. У. Півської політичної школи, як не припадок і те, що **підчас війни** в 1915—1916-их роках двічі приїздив до нас відпоручник Київської орґанізації, що стала на ґрунт плятформи „Союза визволення України", яка складаєть ся переважно з Р. У. Півців, який свого часу сам був, розумієть ся, видатним діячем Р. У. П. Сей представник зимою 1915 року відвідав Раштатський табор. Але для читача все лишаєть ся неясною сама суть справи: куди-ж зникла в самій Р. У. П. проголошена в першім її виданню вимога самостійности України?

А в тім і річ, що питаннє нашої державної незалежности **для нас Р. У. Півців** ніколи не зникало, не сходило з порядку денного.

Воно було охрещене у нас „неістнуючим питаннєм,“ неістнуючим для тих, хто в полїтичнім українськім життю не брав участи, хто до Р. У. П., а далї до тих партій, які видала з себе Р. У. П., не належав.

Як воно було для нас важне, про се невтаємничені в партійне життє Р. У. П. можуть тут і там знайти лиш неявні натяки. Як приклад сього наведу тут кілька рядків з моєї розвідки, присвяченої Росії, як державній цїлости, що вийшла у Львові в 1905-ім роцї під тодїшним моїм псевдонїмом Ол. Вишневський „На переломі“. В примітцї, що тягнеть ся на сторінках 74—77, читаємо:

В шаленім зрості продукційних сил промислового району України, і в нім передовсім, чи властиво в тих підвалинах, на яких він полягає та в обставинах, які його супроводять, слїд шукать обґрунтовання передчасно ославленного питання „самостійної України“.

До останнїх часів „самостійна Україна“ була питаннєм не актуальної полїтики, а, сказати-б так, чистої науки. Для певного розвязання його бракувало не лиш ґеніяльної голови, але й перед усього матеріялів. Розвитком продукційних сил України, о скілько знаю, нїхто (за виїмком одного, здаєть ся, Яснопольского) особливо не цїкавив ся і науковим обробленнєм сього питання не займав

ся. Се з рештою знаходить собі виправданнє в тій молодости сього розвитку, а через те і в „чистій науковости“ сього питання.

А про те, чи хоч-би й наперекір сьому, розвиток сей дає вже себе знати і в політичнім життю. Певна, науково видкрита тенденція дальшого розвитку України причинила ся-б до яснійшого зрозуміння життєвих завдань ріжних політичних сил суспільства, усунула-б марну їх трату і тим самим прислужила ся б до швидчого культурного, в широкім значінню слова, її зросту.

„Самостійна Україна“ в наші часи перетворюєть ся з питання „чисто наукового“ на політичне, життьове; брак наукового його розвязання дає себе відчувати вже зараз дуже болюче.

Російська політична революція в дальшім своїм розгоні безперечно поставить на порядок денний і се питаннє. Можна, звичайно, жалкувати, що питаннє так і досї лишаєть ся питаннєм, та зарядити сьому можна лише ширшою науковою працею. В усякому разї се буде зроблено, бо мусить бути зроблено, і буде зроблено тим швидче, чим питаннє втратить свій академічний характер, чим швидче воно стане питаннєм політичного життя.

А се тепер станеть ся швидко.

А раз се станеть ся, тоді безперечно знайдуть ся й жерці „чистої науки“, які знайдуть у сім питанню одну з найцікавійших проблєм для своїх кабинетних праць. Тоді знайдуть своїх коментаторів усі й найдрібнійші факти, тоді, коли зараз проходять мовчки мимо впрост кольосальних, як внішним виглядом, так і величезним їх впливом на внутрішний уклад суспільного життя.

Всї наведені тут факти промовляють за раціональність „самостійности“. Та не треба забувати, що се лиш окремі факти, вирвані з їх орґанічного звязку. Їм можна так само протиставити чимало також вирваних із тогож економічного життя фактів, якими сміливо можна довести абсурдність „самостійности“. І мусимо признати ся, що досї у нас навіть і так рідко хто обґрунтовував сю тезу. Здебільшого в сім пунктї навіть у соціяльдемократів ми здибаємо цїлком не матеріялїстичний спосіб думання. Вигадуєть ся якийсь імманентний закон (в ту чи иншу сторону, се все одно), якому дальший розвиток по волї винахідцїв закону, підлягати конче мусить, і коли деякий факт хто запямятав, що не перечив його „законові“, то й оперував ним, у наївній певности, що в його руках грізний меч, вирваний із страшних таємниць чарівницї-природи, тодї як направду се не більше як копистка, запозичена в якоїбуть славної

може й на цїлім покутю, та все лише на Покутю, ворожки.

В сїй примітцї маєте відгомін того, як ми в той час дивили ся на справу самостійности України, але лиш відгомін.

Як ми не зелені були тодї в полїтичнім життю, ми всеж із самого початку брали справу цїлком реально, як автор „Самостійної України“ формулує: „Питаннє права нашого народу на самостійне істнованнє може бути розвязане **лиш силою**“.

Ми знали, що самостійну Україну відбудувати можна буде лиш тодї, коли на Україні знову заревуть гармати, а дула їх звернені будуть против північного полїтичного опиря, що здушив все наше життє.

Як не молоді і не горячі ми тодї були, знайшли ми в собі досить холодної крови і полїтичного розуму: не маємо гармат та рушниць—не матимемо й самостійної України. Отже мусимо спочатку се наготовити, щоби мати право серйозно трактувати справу самостійности. І у нас знайшла ся сила волї і карности, щоби сцїпивши зуби мовчати перед чужими про те, що нас найбільше болїло.

Нашу постанову: про самостійну Україну в нашій пресї не писати нї слова, аж поки партійний зїзд не займе свого становища до сього питання, ми виконували свято.

Як говорить автор брошури: „Ми (українська інтелїґенція) мусимо памятати, що ми предтечі того великого, що йде за нами, ми тільки оповіщуємо його силу, ми лиш посланці його. Сей великий—увесь український нарід“.

В наших, тодї ще наскрізь інтелїґентських громадах змагали ся ми за і проти самостійности. Але діяльність нашу повели ми серед **того Великого**, серед мас українського народу, яким тодї було не до самостійности. Ми гуртували ті маси, які колись могли би взяти в руки рушниці, які змогли би повернути люфи гармат на північ...

Проти півночи звернені гирла великих гармат. Чужі вони нам, повернені не нашими руками—але проти нашого ворога! Вони розбивають наші кайдани і тому цілком послїдовно ми говоримо: Настав час здвигнення самостійної України. Тепер не лише інтелїґенти говорять се. За самостійну Україну тепер стоять ті маси українського народу, в чиїх руках і рушниці й гармати. Тому ми тепер, виставляючи гасло самостійности України, такіж реальні й урівноважені полїтики, як тодї, коли ми, сціпивши зуби, се наше гасло замовчували.

Непримиримий, смертельний ворог українського народу—царський бюрократизм—не істнує більше. В огнї світової пожежі, підпа-

леної захланною царською політикою, в реві гармат звалили з себе народи Росії тяжку мару, яка душила нас протягом століть.

Московський нарід перебрав державну керму в свої руки. Ми твердо віримо, що московський нарід в своїй державній політиці пірве з московською традицийною політикою „собиранія земель“ на перекір тому, що заповів уже в його імени Мілюков; що московський нарід не піде шляхом найстаршої демократії Европи і не змагатиме нас і далі держати на становищі Ірляндії, а відкриє нам змогу самим порядкувати в нашій хаті.

Ми стоїмо за мирне співжитє **зі всіма народами в світі**, не лиш з московським і польським, але заразом гуртуємо наші сили, щоб бути готовими **відстояти** своє право на вільне життє **від усіх**, хто гадає, що ми, наше поколіннє, родившись у ярмі, маємо в ярмі й сконати.

* * *

В українських інтеліґентських кругах досить широко розповсюджена поплутана оцінка самостійництва. Перед війною в пресі на російській Україні про самостійництво, яко таке, не писало ся зовсім, а зате досить енерґічно пропаґувала ся Д. Донцовим так звана „австрійська орієнтація“. В суті річи ся орі-

єнтація, як тактичний спосіб боротьби, має таке-ж саме оправданнє в буденних життєвих обставинах, як і орієнтація російська або польська. Оріґінального в ній нїчого немає. Заімпонувала вона неполїтикови Донцову по його переїздї до Галичини, як велика полїтична мудрість лиш тому, що він нїчого мудрійшого на полїтичнім виднокрузї Галичини добачити не міг. Він старанно, з запалом і не без успіху перекладав сю переважно польську полїтичну мудрість на українське і ширив її досить ревно по наших видавництвах, оскільки російська орієнтація деяких наших редакцій не закривала йому до того змоги.

Ще раз: на буденні передвоєнні часи се була користна праця. Її треба лиш відповідною міркою зміряти й не плутати з самостійництвом, з яким вона не має більше спільного, як і всяка инша полїтична „орієнтація.“ Орієнтація міняєть ся від того, які полїтичні взаїмовідносини істнують в данний момент між тими партіями чи націями, яких інтереси перехрещують ся з нашими. Щоби бути справжнїм полїтиком, треба мати основну цїль, до якої прямуємо; тодї можемо сміливо в відповідній хвилї держати ся тої чи иншої орієнтації. Лиш орієнтація не сміє не тільки не заступити, а навіть на хвилинку затемнити основну цїль. Загубимо цїль — станемо ігра-

шкою в чужих руках, як се з Донцовим і стало ся.

Донцов, як „представник Заґальної Української Ради,“ в Стокгольмі весною 1915-го року інформував шведську пресу, що наче-б то нема ніодної серіозної української політичної орґанізації, яка-б домагала ся самостійности, і що Україна почуватиме себе щасливою, як що до Австрії приріже війна більший чи меньший кусок України.

З огляду на те, що Донцов, подаючи свої інформації, покликав ся на те, що він сам російський Українець, а заразом заступає й австрійських Українців, як „представник“ Загальної Української Ради,“ то для „Союза визволення України“ було важно установити, з чийого властиво припоручення Донцов так формулував бажання українського народу й чому властиво він, знаючи дуже добре наші самостійницькі постуляти, виступаючи часто з твердженнєм, що „він перший“ обоснував „самостійництво“ (плутаючи тут свою орієнтацію з самою цілю), раптом так упав з тону?

„Союз визволення України,“ як представник змагань російських Українців, як відомо, мав кілька місць в Загальній Українській Раді і одно місце в президії Ради, входячи туди з єдиною цілю заманіфестувати спільність політичних українських змагань по обидва боки

Ціна 10 фен.

Видане Р. У. П. — Ч. 1.

Самостійна Україна

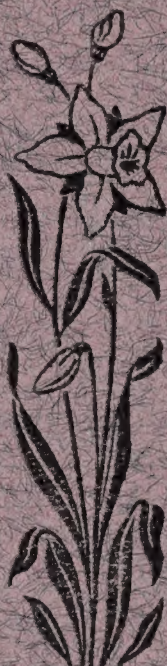

ПРОМОВА.

Ціна 20 сот.

ЛЬВІВ 1900.
Видає Е. Косевич.
З „Друкарні Уділової“ ул. Ліндого ч. 8.